

BO'LAJAK MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI TARBIYACHI- PEDAGOGGLARIDA KASBIY-MA'NAVIY MADANIYATNI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA TAJRIBA-SINOV ISHLARINI TASHKIL ETISH METODIKASI

Xabibullayeva Sayyoraxon Maxamadali qizi

Turan International University,

“Gumanitar fanlar va pedagogika” kafedrası o'qituvchisi

E-mail: khabibullayeva0811@gmail.com

Tel: +998905454147

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21065347>

Annotatsiya: Maqolada bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachi-pedagoglarining kasbiy-ma'naviy madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan tajriba-sinov ishlari tashkil etish metodikasi yoritilgan. Tadqiqotning aniqlovchi, shakllantiruvchi va nazorat bosqichlari mazmuni, shuningdek, talabalarining kasbiy-ma'naviy tayyorgarligini baholashning uch darajali (reproduktiv, ijodiy, novatorlik) mezonlari tizimli tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, bo'lajak tarbiyachi, kasbiy-ma'naviy madaniyat, tajriba-sinov, didaktik ta'minot, kognitiv mezon, reproduktiv, ijodiy, novatorlik.

Maktabgacha ta'lim tizimining sifati bevosita bo'lajak pedagoglarning nafaqat intellektual salohiyati, balki ularning kasbiy-ma'naviy madaniyatiga ham bog'liq. Pedagogik tadqiqotlarda ushbu madaniyatni shakllantirish modelining samaradorligini tekshirish maqsadida tajriba-sinov ishlari tashkil etiladi.

Maktabgacha ta'lim tizimining sifati bevosita bo'lajak pedagoglarning nafaqat intellektual salohiyati, balki ularning kasbiy-ma'naviy madaniyatiga ham bog'liq. Pedagogik tadqiqotlarda ushbu madaniyatni shakllantirish modelining samaradorligini tekshirish maqsadida tajriba-sinov ishlari tashkil etiladi [8]. Yangi O'zbekistonda uchinchi renessans poydevorini yaratishda maktabgacha ta'lim tizimini tubdan isloh qilish va ma'naviy yetuk kadrlarni tayyorlash ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi [1].

Zamonaviy maktabgacha ta'lim sohasi o'zining ma'naviy dunyosi boy, pedagogik etika prinsiplarini chuqur anglaydigan va bola shaxsini oliy qadriyat deb biladigan mutaxassislariga ehtiyoj sezmoqda. Bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy-ma'naviy madaniyatini (KMM) rivojlantirish — pedagogik turkum fanlarning integratsiyasi hamda talabalarining mustaqil va ijodiy faoliyatini tizimli tashkil etishni talab qiladi. Tadqiqot doirasida ishlab chiqilgan metodik tizimning real amaliyotga qay darajada mos kelishini aniqlash esa eksperimental (tajriba-sinov) ishlari to'g'ri rejalashtirishga bog'liq.

Tajriba-sinov ishlarining maqsad va vazifalari:

Maqsad: Oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak maktabgacha ta'lim tarbiyachilarining kasbiy-ma'naviy madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan didaktik ta'minot va interaktiv metodlarning samaradorligini amaliyotda tekshirish va tasdiqlash.

Vazifalari:

- Eksperiment qatnashchilari (tajriba va nazorat guruhlari) tarkibini shakllantirish;
- Talabalarda kasbiy-ma'naviy madaniyatning shakllanganlik darajasini aniqlovchi mezonlar va ko'rsatkichlarni belgilash;
- Aniqlash, shakllantirish va nazorat bosqichlarini izchillikda amalga oshirish;
- Olingan natijalarni matematik-statistika metodlari yordamida tahlil qilish va umumlashtirish.

Tajriba-sinov ishlarini tashkil etish bosqichlari: Eksperimental tadqiqot uchta an'anaviy, ammo mazmunan yangilangan bosqichda tashkil etiladi:

Aniqlash (Konstatatsiya) bosqichi. Ushbu bosqichda talabalarning boshlang'ich kasbiy-ma'naviy tayyorgarlik darajasi o'rganiladi. Bunda suhbat, so'rovnomalar (anketa), pedagogik kuzatuv va Immanuel Kantning falsafiy-etika me'yorlari [4], Abraham Maslow bo'yicha motivatsiya va ehtiyojlar iyerarxiyasi [6] hamda pedagogik qadriyatlarga asoslangan testlardan foydalaniladi. Talabalar ikki guruhga ajratiladi: **Nazorat guruhi (NG)** (an'anaviy dars o'tiladi) va **Tajriba guruhi (TG)** (yangi metodika qo'llanadi).

Shakllantiruvchi bosqich. Tajriba guruhida bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy-ma'naviy madaniyatini rivojlantirish bo'yicha didaktik tizim ishga tushiriladi. Mazkur bosqichda Emil Durkheim [2] va Talkott Parsonsning [7] ijtimoiy-funksional yondashuvlaridan kelib chiqib, talabalarning jamiyat oldidagi kasbiy mas'uliyati va ijtimoiy rollari shakllantiriladi. Interaktiv seminarlar, keys-stadi (muammoli vaziyatlar), modellashtirilgan pedagogik jarayonlar va ma'naviy-marifiy treninglar tashkil etiladi. Talabalarning dars va darsdan tashqari (pedagogik amaliyot) faoliyati tizimli ravishda integratsiya qilinadi.

Nazorat va yakuniy bosqich. Shakllantiruvchi bosqich yakunida har ikki guruh qayta diagnostikadan o'tkaziladi. Olingan yakuniy ko'rsatkichlar boshlang'ich natijalar bilan solishtiriladi va metodikaning samaradorlik indeksi hisoblanadi.

Bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy-ma'naviy madaniyatini baholash uchun biz uchta asosiy mezonni ajratib ko'rsatamiz: **Kognitiv** (bilim), **Aksiologik** (qadriyat va motiv) hamda **Prakselogik** (faoliyat/amaliyot).

Ushbu mezonlar asosida talabalarning tayyorgarligi uchta sifat darajasiga ajratiladi:

Darajalar	Tavsifi va ko'rsatkichlari
Reproduktiv (Quyi) daraja	Talaba kasbiy etika va ma'naviy me'yorlarni faqat nazariy biladi, lekin ularni amaliyotda (bolalar bilan muloqotda) passiv va tayyor shablonlar asosida qo'llaydi.
Ijodiy (O'rta) daraja	Pedagogik vaziyatlarni tahlil qila oladi, bolalar shaxsiga hurmat bilan yondashadi, kasbiy-ma'naviy muammolarni dars jarayonida mustaqil hal etishga intiladi.
Novatorlik (Yuqori) daraja	Yuqori darajadagi kasbiy-spiritual (ma'naviy) madaniyat, empatiya va refleksiyaga ega. Pedagogik amaliyotda noodatiy interaktiv va didaktik yechimlarni erkin qo'llaydi, o'z ustida doimiy ishlaydi.

Tajriba-sinov ishlari metodikasining muvaffaqiyati guruhlardagi dinamika bilan o'lchanadi. Nazorat guruhiga nisbatan tajriba guruhida **reproduktiv darajadagi** talabalar ulushi kamayib, **ijodiy va novatorlik darajasiga** ko'tarilgan talabalar foizi sezilarli darajada ortishi kutiladi.

Natijalarning ishonchliligi va tasodifiy emasligini isbotlash uchun pedagogik statistikada keng qo'llaniladigan Student (t-kritery) yoki Fisher (χ^2) mezonlaridan foydalanib matematik tahlil qilinadi.

Bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarida kasbiy-ma'naviy madaniyatni rivojlantirish bo'yicha tajriba-sinov ishlarini tizimli tashkil etish — oliy pedagogik ta'lim sifatini kafolatlovchi muhim omildir. Maqolada taklif etilgan uch darajali baholash tizimi va didaktik bosqichlar bo'lajak pedagoglarning nafaqat kasbiy kompetensiyalarini, balki ularning ma'naviy-axloqiy qiyofasini ham yangi bosqichga olib chiqishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2021. – 464 b.
2. Durkheim E. Sotsiologiya obrazovaniya / Pod red. V. S. Sobkina. – Moskva: INRI, 1996. – 114 s.
3. Kant I. Leksii po etike. – Moskva: Respublika, 2000. – 431 s.
4. Kayumova Sh.A. Maktabgacha ta'lim pedagoglarining kasbiy kompetentligi va ma'naviy qiyofasi. // Maktabgacha ta'lim jurnali. – 2023. – №2. – B. 12-18.
5. Parsons T. O strukture sotsialnogo deystviya. – Moskva: Akademicheskii proekt, 2000. – 880 s.
6. Shodmonova Sh.S. Pedagogik tadqiqotlar metodologiyasi. – Toshkent: "Fan va texnologiyalar", 2017. – 180 b.
7. Taylor, P., & Harrison, L. (2022). Developing Professional and Spiritual Values in Early Childhood Educators. *Journal of Preschool Education Research*, 14(2), 115-128.
8. UNESCO. (2024). *Early Childhood Care and Education: Professional Standards and Ethics for Educators*. Paris: UNESCO Publishing.